

Фімяр С.В.

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економіки, фінансів, обліку,
математичних та інформаційних дисциплін
Черкаської філії Приватного вищого навчального закладу
«Європейський університет»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0432-2587>

Кукса В.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, фінансів, обліку,
математичних та інформаційних дисциплін
Черкаської філії Приватного вищого навчального закладу
«Європейський університет»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2061-0098>

Касяненко О.Г.

викладач кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін
Черкаської філії Приватного вищого навчального закладу
«Європейський університет»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7971-0994>

Fimyars Svitlana, Kuksa Valentina, Kasianenko Olesya
Cherkasy branch of Private Higher Education Establishment
“European University”

ВПЛИВ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ: ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНИЙ ПІДХІД З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

THE IMPACT OF ENTREPRENEURSHIP ON THE FORMATION OF INNOVATION POLICY AND THE DEVELOPMENT OF ECONOMIC THEORY: A THEORETICAL AND ANALYTICAL APPROACH CONSIDERING INTERNATIONAL EXPERIENCE

У статті досліджується роль інформації, знань та інтелектуального капіталу як основних ресурсів сучасної економіки, що формує новий тип – інформаційну економіку. Розглянуто зростання значення високотехнологічних галузей, таких як біотехнології, інформаційні технології та телекомунікації, які суттєво впливають на структуру національного продукту та капіталовкладень. Виявлено тенденцію віртуалізації економіки через активний розвиток фінансових і похідних ринків, що зміщує акцент на обмін знаннями та інтелектуальними ресурсами. Проаналізовано появу компанії знань, які працюють без фізичних активів, проте відіграють провідну роль в інноваційному розвитку. Акцентовано увагу на пріоритеті інтелектуальної праці та ролі «працівників знань» у формуванні конкурентоспроможності. Підкреслено значення людського капіталу, що включає освіту, креативність і підприємницькі здібності, як ключового чинника сталого економічного розвитку. Особливо виділено підприємницькі здібності як важливий елемент інтелектуального капіталу, що забезпечує впровадження інноваційної продукції. Результати дослідження можуть бути корисними для формування економічної політики та стратегій розвитку сучасних підприємств і держав.

Ключові слова: підприємницька діяльність, підприємництво, економічна теорія, економічні ресурси, інноваційна політика.

This article examines the pivotal role of information, knowledge, and intellectual capital as the primary resources shaping the modern economy, leading to the emergence of a new economic paradigm known as the knowledge-based or information economy. The study highlights the growing significance of high-tech

sectors—such as biotechnology, information technology, and telecommunications—which substantially influence the structure of national GDP and investment patterns. The research identifies a clear trend towards the virtualization of the economy, driven by the rapid expansion of financial and derivative markets that exceed traditional goods turnover, thereby shifting the focus toward the exchange of knowledge and intellectual assets as independent economic values. The article also explores the rise of “knowledge companies”, which operate primarily based on intellectual capital without owning significant physical assets, yet play a leading role in driving innovation and economic growth, particularly in countries with advanced educational and scientific infrastructures. Furthermore, the study underscores the increasing prioritization of intellectual labor over physical labor, emphasizing the role of “knowledge workers” in generating new ideas, innovations, and solutions that contribute to competitive advantage. Central to the discussion is the concept of human capital, encompassing education, creativity, entrepreneurial skills, and continuous professional development, which are identified as critical assets for sustainable long-term economic growth. The article argues that investments in education, science, and workforce retraining are essential for enhancing the quality and productivity of human capital. Moreover, entrepreneurial abilities are highlighted as a key component of intellectual capital, enabling the effective application of knowledge toward the creation of innovative products and services. The assessment of human capital, therefore, must include metrics reflecting entrepreneurial activity as a vital indicator of innovation potential and economic dynamism. The findings presented provide valuable insights for policymakers and business leaders aiming to foster competitive and innovative economies. They emphasize the necessity of adapting economic strategies and development policies to the realities of the information age, where intangible assets and intellectual resources become the primary drivers of growth and prosperity.

Keywords: entrepreneurial activity, entrepreneurship, economic theory, economic resources, innovative policy.

Постановка проблеми. Сучасна економічна реальність характеризується швидкими змінами, що пов'язані з глобалізацією, науково-технічним прогресом і трансформацією виробничих відносин. В умовах інформаційної економіки, де основним ресурсом стають знання, інформація та інтелектуальний капітал, класичні фактори виробництва — праця і капітал — втрачають колишню домінуючу роль. Це створює принципово нові виклики для економічної науки та практики. Зокрема, теорії ендегенного зростання (Ромера, Лукаса) підкреслюють важливість інвестицій у людський капітал, знання і технології як основних драйверів довгострокового економічного розвитку. Водночас теорії інноваційного розвитку (Шумпетера) наголошують на підприємництві як рушійній силі економічних перетворень через впровадження нових продуктів, процесів та ідей [8, с. 36].

У контексті цих теоретичних засад виникає гостра необхідність у формуванні ефективної інноваційної політики, здатної забезпечити стабільне зростання економіки, підвищення її конкурентоспроможності та адаптацію до нових глобальних викликів. На практиці багато країн і підприємств стикаються з проблемою недостатнього розвитку людського капіталу, низькою інноваційною активністю та відсутністю системного підходу до управління інтелектуальними ресурсами. Це призводить до зниження темпів економічного зростання і втрати позицій на світових ринках.

Таким чином, постає ключова проблема дослідження — розробка теоретично обґрунтованих і методологічно зважених засад інно-

ваційної політики, що інтегрує сучасні економічні теорії розвитку, інтелектуальний потенціал, підприємницькі здібності та освіту. Така політика має стати фундаментом для сталого економічного розвитку, підвищення продуктивності праці, стимулювання інновацій та забезпечення ефективного використання інформаційних ресурсів в умовах цифрової трансформації.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Аналіз наукових досліджень у сфері інформаційної економіки, інтелектуального капіталу та інноваційної політики свідчить про їх ключове значення для сучасного економічного розвитку. Класичні теорії ендегенного зростання, запропоновані П. Ромером (1990) та Р. Лукасом (1988), підкреслюють роль знань і людського капіталу як основних драйверів економічного зростання, що суттєво переосмислює традиційні фактори виробництва. За їхніми твердженнями, інвестиції в освіту, науково-дослідні розробки та інновації безпосередньо впливають на продуктивність і конкурентоспроможність національних економік.

У контексті інтелектуального капіталу значний внесок зробили праці К. Каплана та Д. Нортон (1996), які розробили концепцію збалансованої системи показників, що дозволяє ефективно вимірювати і управляти нематеріальними активами підприємств, зокрема знаннями та інноваціями. Р. К. Ворд (1999) та Л. С. Петрі (2000) досліджували методики оцінки інтелектуального капіталу та його вплив на стратегію компаній.

Підприємницькі здібності як складова інноваційного процесу детально розглядаються

у працях Й. Шумпетера (1934), який визначив підприємництво як рушійну силу економічних змін і інноваційного розвитку. Сучасні дослідники, такі як Х. Дрекслер (2017) та С. Саркіс (2019), звертають увагу на інтеграцію підприємницької діяльності з управлінням знаннями і технологічними інноваціями в умовах цифрової трансформації [7].

Українські науковці також зробили вагомий внесок у дослідження проблем інформаційної економіки та інноваційної політики. Зокрема, В. Вахрієнко підкреслює роль людського капіталу та інтелектуальних ресурсів у забезпеченні сталого розвитку національної економіки (2018). І. Гавриленко досліджує методологічні основи оцінки інтелектуального капіталу підприємств в Україні, акцентуючи увагу на особливостях формування інноваційного потенціалу [2, с. 46]. А. Шеремета аналізує взаємозв'язок інноваційної політики та розвитку підприємництва, зокрема вплив інновацій на конкурентоспроможність економіки [8, с. 39].

Також важливими є праці О. Кушніра, який розглядає механізми державної підтримки інноваційної діяльності та роль підприємницьких ініціатив у модернізації економіки України [3, с. 13]. Сучасні українські дослідники наголошують на необхідності інтеграції знань, інновацій і підприємницьких здібностей у єдину систему управління для забезпечення ефективного переходу до інформаційної економіки.

Незважаючи на значний науковий доробок, питання синтезу інтелектуального капіталу, підприємництва та інноваційної політики у контексті сучасних викликів глобалізації та цифрової трансформації потребує подальшого теоретичного осмислення і практичної реалізації.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні ролі інформації, знань та інтелектуального капіталу як основних виробничих ресурсів сучасної економіки, а також у комплексному аналізі їх впливу на формування ефективної інноваційної політики, яка сприяє забезпеченню сталого економічного розвитку та підвищенню конкурентоспроможності національних економік у умовах глобалізації та цифрової трансформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження теоретичних основ і механізму формування інноваційної складової економічного зростання тісно пов'язане з проблематикою підприємництва, яке розглядається як один із ключових факторів розвитку сучасної економіки. Серед провідних тем, що перебувають у фокусі наукових пошуків у цій сфері, особливе місце посідають питання функціональної спрямованості підприємницької діяльності, чинників, що її зумовлюють, трансформаційних

процесів у підприємстві в умовах глобалізаційних викликів та інформаційно-технологічних змін, а також визначення ролі підприємництва у забезпеченні сталого економічного розвитку як на мікро-, так і на макрорівнях. При цьому акцент робиться на підприємницьких здібностях як на специфічному ресурсі в системі економічного потенціалу суспільства.

Поняття «ресурс» має глибоке лінгвістичне коріння й походить від французького слова *ressource*, що означає «допоміжний засіб». Загалом, під ресурсами розуміють наявні засоби, запаси, джерела доходу, до яких належать природні, матеріальні, фінансові, трудові, інформаційні ресурси. Економічні ресурси – це сукупність основних елементів економічного потенціалу держави, які використовуються для досягнення стратегічних і поточних цілей розвитку. До них належать засоби виробництва, інструменти, механізми, об'єкти інфраструктури, робоча сила, земля й мінеральні ресурси.

Аналіз економічних ресурсів має давню історію. Платон підкреслював значення праці як ресурсу, меркантилісти – її роль у виробництві, фізіократи – важливість землі та праці. А. Тюрго розглядав капітал як накопичене багатство, а класики А. Сміт і Д. Рікардо виокремили три фактори виробництва: землю, працю та капітал [6].

Зазвичай економічні ресурси поділяють на землю, працю і капітал. Земля охоплює території та природні багатства, праця – трудові зусилля працівників, капітал – матеріальні засоби виробництва. Частина економістів не включає гроші до капіталу, бо самі по собі вони не створюють вартості без перетворення в засоби виробництва.

Неокласики підтримували поділ на три фактори, однак А. Маршалл додав четвертий – підприємництво, під яким розуміється здатність організовувати виробництво, управляти ризиками й упроваджувати інновації. Підприємець виконує комплексну функцію – від пошуку ідеї до реалізації продукту.

Підприємству приділяли увагу Р. Кантільйон, А. Маршалл, І. Шумпетер, І. Кірцнер, В. Баумол. Особливо важливим є внесок Шумпетера, який у «Теорії економічного розвитку» назвав підприємця рушієм «творчого руйнування» – процесу, що трансформує економіку завдяки новим продуктам, технологіям і ринкам. Він вважав, що інновації порушують рівновагу системи, спричиняючи хвилі піднесення й спаду. Водночас, зі зростанням технічного прогресу, роль класичного підприємця нівелюється, поступаючись колективним інноваціям у межах інституцій.

Ізраель Кірцнер, представник австрійської школи, запропонував бачити в підприємстві механізм досягнення ринкової рівноваги. У праці «Конкуренція і підприємництво» він

критикував неокласичну модель за ігнорування активної ролі підприємця. На його думку, саме підприємець виявляє можливості, ліквідує ринкові диспропорції та сприяє перерозподілу ресурсів, що особливо актуально в умовах інформаційної асиметрії [7, с. 30].

Підприємець, за Кірцнером, бачить несподівану цінність для споживачів і застосовує нові методи виробництва, тим самим активізуючи економіку, забезпечуючи рівновагу попиту й пропозиції та формуючи нові економічні взаємозв'язки.

Американський економіст В. Баумол спробував включити підприємництво до стандартної економічної моделі. У роботах із Дж. Панзаром і Р. Вілліголом він доводив, що підприємництво – це ендегенний елемент економічного розвитку. Він акцентував на синергії малого бізнесу та великих корпорацій у забезпеченні інноваційного прориву. Інноваційна діяльність, на його думку, охоплює повний цикл – від ідеї до комерціалізації продукту.

Баумол вважав, що ефективно підприємництво можливе за умов вільної конкуренції та мінімального втручання держави. Він розрізняв інновації малого бізнесу (радикальні) та рутинні інновації корпорацій, які інтегровані в системи стратегічного управління. Великі компанії створюють лабораторії, інвестують у НДДКР, трансформують інновації в продукти через бізнес-моделі.

Водночас, дослідження у США показали, що чимало проривних новацій ХХ століття – наприклад, вертоліт, персональний комп'ютер, сканер – були створені малими підприємствами. За питомими показниками патентування вони часто випереджають великі фірми, демонструючи високу інноваційну активність.

Малі інноваційні фірми переважно спеціалізуються на високотехнологічних секторах, де особливо важливою є гнучкість, швидкість прийняття рішень і здатність адаптуватися до змін. У той час як великі компанії сконцентровані на масштабуванні, якості та диверсифікації, саме малі підприємства відіграють роль лабораторій нових ідей. За Баумолом, майбутнє малого бізнесу полягає у збереженні його ролі як джерела радикальних інновацій, тоді як великі компанії залишатимуться рушіями системного впровадження.

Окремо Баумол аналізує підприємницький талант як особливий економічний ресурс, здатний як створювати цінність, так і породжувати негативні ефекти. Його розподіл і реалізація залежать від інституційного середовища – зокрема, «структури винагороди», яка спрямовує діяльність підприємців. Якщо економіка заохочує продуктивну ініціативу – підприємницький талант

реалізується конструктивно. В іншому разі він може перейти в руйнівні сфери – монополізм, спекуляцію, кримінальні схеми.

У світлі цих положень окремі автори, зокрема До. Дін, А. Томас і З. Зар, на основі емпіричних досліджень 233 європейських фірм, дійшли висновку про те, що рівень підприємництва прямо залежить від обсягів людського та фінансового капіталу. Більш підприємливі фірми частіше використовують стратегію диференціації, а не цінової конкуренції, демонструють вищу ризиковість та інноваційність [7, с. 31].

У сучасних емпіричних дослідженнях, присвячених молодим підприємствам, виявлено позитивну кореляцію між розміром початкового капіталу та ймовірністю виживання нових фірм, особливо на ранніх етапах життєвого циклу галузі. Ризик банкрутства, як показують дані, найвищий протягом перших двох років після створення компанії, після чого знижується.

Важливе значення мають результати глобального моніторингу підприємництва, що охоплює 40 країн. Його мета – аналіз рівня підприємницької активності, потенціалу, умов для розвитку підприємництва та виявлення його впливу на економічне зростання. Більшість таких досліджень ґрунтуються на теорії людського капіталу, теорії інституцій, ендегенних теоріях зростання та мережевому підході.

Варто зазначити, що у неокласичних моделях, як-от у працях Р. Солоу, П. Ромера, Е. Менсфілда, акцент робиться на виробничу функцію Кобба-Дугласа. У цих підходах економічне зростання залежить від інвестицій у НДДКР, кількості патентів та зростання факторів виробництва, зокрема праці та капіталу. Однак підприємництво розглядається як зовнішній фактор, а його роль у таких моделях є обмеженою.

У відповідь на ці обмеження сучасна економічна наука розвиває ендегенні моделі зростання, де підприємництво є внутрішнім елементом. У працях П. Ромера, Г. Гроссмана, Е. Хелпмена й інших дослідників підприємець виступає як джерело інновацій, що формують нові знання, сприяють передислокації ресурсів, розширенню ринків та диференціації продукції.

У сфері зайнятості підприємництво також відіграє суперечливу роль. Так, дослідження П. Рейнольдса, Д. Еванса, П. Давідсона та інших демонструють, що підприємницька активність може як знижувати рівень безробіття (ефект Шумпетера), так і виникати внаслідок безробіття (ефект «підприємця-біженця»). У розвинених країнах домінує перший ефект, тоді як у країнах із низьким доходом – другий, що відображає адаптивну функцію підприємництва [4, с. 100].

Крім того, на основі узагальнення емпіричних досліджень було сформульовано і застосовано

інтегральний індикатор – показник рівноважного рівня підприємництва. Цей показник відображає оптимальний масштаб підприємницької активності, який відповідає стійкому економічному розвитку. Використовуючи дану концепцію, дослідники проаналізували зв'язок між підприємницькою активністю та темпами економічного зростання у 23 країнах – членах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Результати дослідження засвідчили, що у випадках, коли фактичний рівень підприємницької активності відхиляється у бік зменшення від визначеного рівноважного значення, спостерігається уповільнення темпів економічного зростання. Це свідчить про існування залежності між динамікою підприємництва та макроекономічними показниками.

У науковий обіг також запроваджено низку специфічних індикаторів, що використовуються для вимірювання якості та інтенсивності підприємницької діяльності. Найбільш поширеними серед них є показники загального рівня підприємницької активності (Total Entrepreneurial Activity – TEA) та показник підприємницької активності високого потенціалу (High-Potential Total Entrepreneurial Activity – HPTEA) [9,10].

TEA характеризує частку дорослого працездатного населення, яке бере участь у створенні нових підприємств або виступає засновниками і керівниками компаній, що перебувають на ранніх стадіях свого функціонування (від 3 до 42 місяців). HPTEA, у свою чергу, фокусується на підприємницькій діяльності з потенціалом до

значного впливу на економіку за низкою критеріїв. Зокрема, до такої діяльності відносяться підприємства, які:

а) мають намір наймати щонайменше 20 працівників у кожні наступні п'ять років;

б) чинять відчутний вплив на ринок, демонструючи здатність до зміни його структури або пропозиції;

в) реалізують щонайменше 25% своєї продукції на зовнішніх ринках, тобто мають високий рівень експортної активності;

г) активно впроваджують новітні технології, що оновлюються не рідше одного разу на рік.

Зазначені показники дозволяють більш комплексно оцінювати ефективність та перспективність підприємницького сектора в тій чи іншій країні, враховуючи не лише кількісні, але й якісні характеристики (рис. 1).

У період з 2020 по 2024 роки прослідковується хвилеподібна динаміка темпів зростання валового внутрішнього продукту (ВВП), що свідчить про значний вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на економіку, включно з підприємницькою активністю населення.

У 2020 році зафіксовано суттєве падіння ВВП на рівні -7,9%, що зумовлено глобальними економічними потрясіннями, викликаними пандемією COVID-19, локдаунами та призупиненням значної частини ділової активності. Водночас підприємницька активність у цей період також скоротилася через невизначеність, зниження споживчого попиту та обмеження мобільності ресурсів.

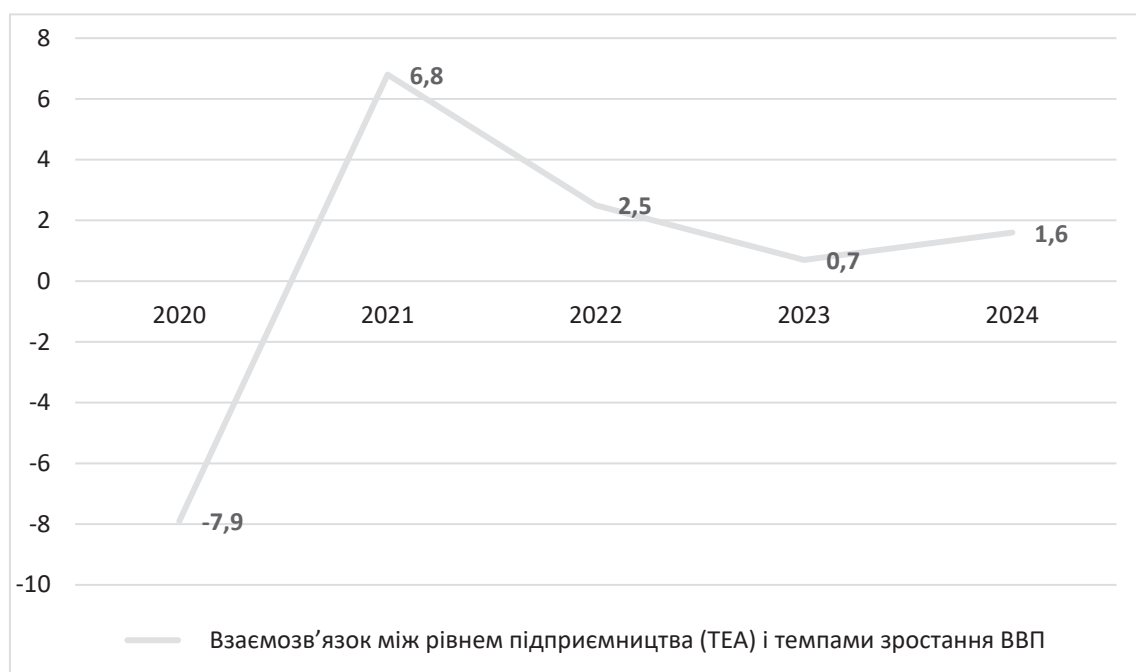

Рис. 1. Взаємозв'язок між рівнем підприємництва та темпами зростання ВВП

Джерело: [5; 9; 10]

У 2021 році спостерігається різке відновлення темпів зростання ВВП на рівні 6,8%, що корелює з активізацією підприємницької діяльності — зокрема, відродженням малого бізнесу, запуском нових стартапів у сфері цифрових технологій і логістики, а також відновленням ланцюгів постачання.

У 2022 році темпи зростання сповільнюються до 2,5%, що може свідчити про часткове вичерпання ефекту після кризового відновлення. Хоча рівень підприємництва залишався стабільним, поступово почали виявлятися нові бар'єри, зокрема геополітичні виклики та інфляційні процеси.

У 2023 році темпи економічного зростання ще більше сповільнюються до 0,7%. Це свідчить про зменшення динаміки створення нових підприємств або перехід їх до стадії зрілості без належної підтримки інновацій, що негативно впливає на економічну динаміку.

У 2024 році зростання ВВП дещо прискорюється до 1,6%, що може свідчити про активізацію підприємницьких ініціатив із високим потенціалом розвитку (НРТЕА), підтримку цифровізації, посилення ролі експортноорієнтованого підприємництва та поступове відновлення довіри до ринку.

Таким чином, аналіз показує, що підприємництво, зокрема його високопотенційні форми, тісно пов'язане з макроекономічними показниками та може слугувати каталізатором економічного зростання, особливо в періоди відновлення. Для сталого розвитку необхідним є створення сприятливих умов для підприємницької ініціативи:

лібералізації регулювання, стимулювання інновацій, підтримки НДДКР та забезпечення доступу до стартового капіталу.

Проведений аналіз взаємозв'язку між інноваційним потенціалом країн та кількістю новостворених підприємств у період 2020–2024 років дозволив виявити стійку позитивну динаміку. Як видно з графіка, зростання індексу інноваційного потенціалу супроводжується поступовим збільшенням кількості нових підприємств, що припадають на 100 дорослих осіб. Зокрема, у 2020 році при індексі інноваційного потенціалу 18,2 спостерігалось лише 2,1 новостворених підприємств на 100 дорослих, тоді як у 2024 році ці показники зросли до 27,1 та 3,6 відповідно.

Ця тенденція узгоджується з теорією «креативного накопичення», відповідно до якої на початкових етапах розвитку інноваційний потенціал ще не трансформується у підприємницьку активність, однак після досягнення певного порогу (близько 25 балів) виникає якісний стрибок, що стимулює створення нових фірм. Таким чином, графік демонструє, що країни з вищим індексом інновацій мають більш активне підприємницьке середовище, що свідчить про формування основ підприємницької економіки.

У перспективі подальше зростання індексу інноваційного потенціалу може забезпечити стабільне збільшення підприємницької активності та сприяти сталому економічному розвитку (рис. 2).

Аналіз взаємозв'язку між індексом інноваційного потенціалу країн і кількістю новостворених підприємств у 2020–2024 роках засвідчив

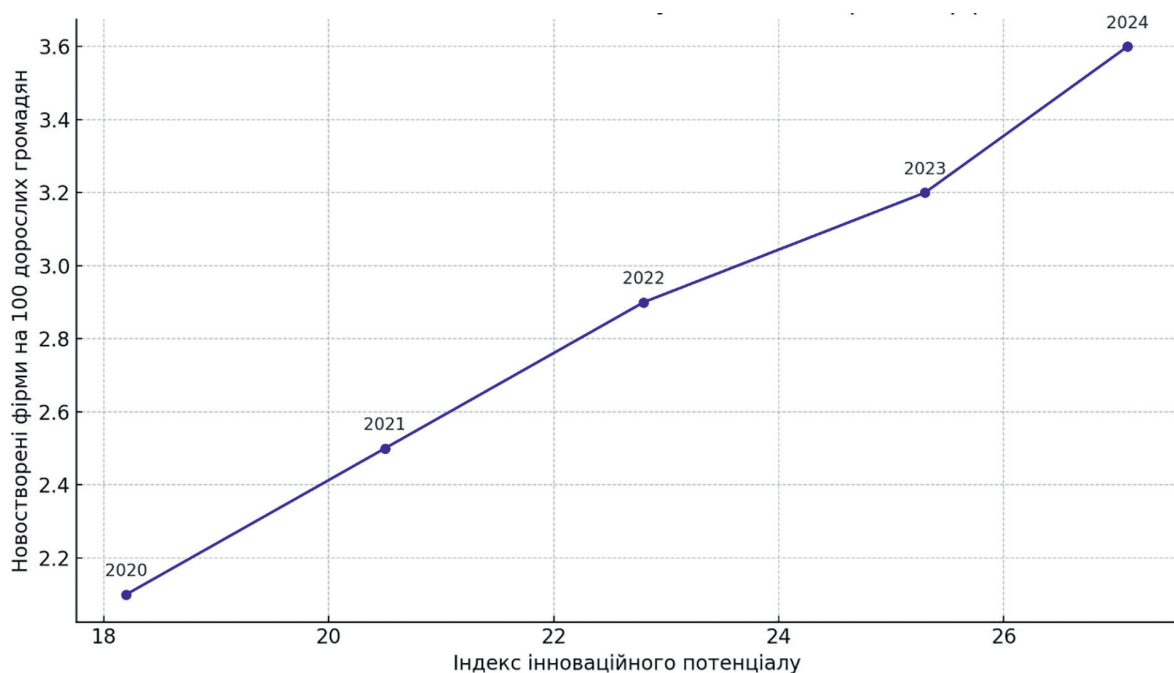

Рис. 2. Співвідношення інноваційного потенціалу та новостворених фірм за 2020–2024 роки

Джерело: [9; 10]

наявність сталої позитивної динаміки. Згідно з графіком, зростання інноваційного потенціалу супроводжується поступовим збільшенням кількості нових підприємств на 100 дорослих осіб. Так, у 2020 році при значенні індексу 18,2 фіксувалося 2,1 нових підприємств, а в 2024 році — відповідно 27,1 та 3,6.

Ця динаміка узгоджується з концепцією «кративного накопичення», що передбачає появу підприємницької активності після досягнення певного порогового значення інноваційного розвитку. Приблизно на рівні 25 балів спостерігається стрибок активності, який веде до зростання кількості нових фірм. Відповідно, країни з більш високим інноваційним індексом демонструють активніше підприємницьке середовище, що свідчить про становлення інноваційної моделі економіки.

У перспективі посилення інноваційного потенціалу здатне забезпечити стабільне зростання підприємницької активності й сприяти сталому розвитку. Особливий інтерес викликає оцінка підприємницьких здібностей як ресурсу в умовах становлення економіки знань. У такій моделі на перше місце виходить ефективне використання інформації та знань, задоволення потреб у самовираженні, свободі доступу до інформації та нових форм зайнятості.

Сучасна економіка відрізняється домінуванням знань і інформації як основних продуктивних ресурсів. Якщо в індустріальну епоху наука лише починала впливати на економічні процеси, то нині інформація стала основою прогресу. У XXI столітті інтелектуальні ресурси перетворилися на ключовий драйвер розвитку, сформувавши нову модель — інформаційну економіку.

У провідних країнах продукція високотехнологічних галузей, таких як біоінженерія, ІТ, фармацевтика, нанотехнології, формує понад 50% ВВП. Наприклад, у США понад 75% доданої вартості створюється саме за рахунок інтелектуального компоненту. Одночасно з цим відбувається віртуалізація економіки — стрімке зростання нетоварних фінансових ринків, де обсяги операцій перевищують масштаби реального сектору: угоди з похідними інструментами сягнули понад 120 трлн доларів.

Особливістю нової економіки є перевага нематеріальних активів — інформаційних благ, що концентрують у собі знання. Виробництво супутників, складних ліків чи мікропроцесорів передбачає значну частку витрат саме на інформаційне наповнення: близько 20 тис. доларів на 1 кг супутника, проти 5 доларів на 1 кг автомобіля.

Рациональне використання знань як форми інтелектуального капіталу є передумовою модернізації економік, розширення інноваційного виробництва та посилення ресурсозбереження.

Саме інтелектуальний капітал забезпечує трансформацію корпоративних структур і формує нові конкурентні переваги. Це сприяє формуванню «компаній знань» — підприємств, що базуються на нематеріальних активах. У США понад половина швидкозростаючих компаній функціонує саме за такою моделлю.

Водночас зростає попит на «працівників знань» (knowledge workers) — фахівців, які створюють нові знання та інновації. Як зазначав Пітер Друкер, у XXI столітті визначальним чинником економічного зростання стане саме продуктивність інтелектуальної праці. Окрім того, з'являється новий тип персоналу — «нові службовці», які поєднують інтелектуальні та технологічні навички.

У розвинених країнах частка таких працівників перевищує 60% від загальної чисельності зайнятих, тоді як у країнах, що розвиваються, вона не перевищує 10%. Це свідчить про провідну роль людини та її знань у структурі сучасної економіки. Відповідно, інвестиції в освіту, перепідготовку та професійну мобільність працівників зростають.

Отже, підприємницькі здібності мають розглядатися в межах ширшої парадигми людського та інтелектуального капіталу. Підприємництво, будучи складовою цього капіталу, формує креативний потенціал суспільства, забезпечує стійке формування конкурентних переваг і потребує нових підходів до оцінки свого внеску у створення доданої вартості в умовах економіки знань.

Висновки з проведеного дослідження. У сучасних економічних умовах основним виробничим ресурсом дедалі більше стають знання, інформація та інтелектуальні здібності, що обумовлює формування інформаційної економіки. Інтелектуальний капітал виступає ключовим чинником зростання доданої вартості та підвищення конкурентоспроможності економічних суб'єктів.

Значна частка ВВП розвинених країн формується у високотехнологічних секторах, таких як біотехнології, ІТ та телекомунікації, де домінує знанневий компонент виробництва. Це спричиняє зміну структури капіталовкладень і економічних витрат.

Поступова віртуалізація економіки, зокрема через розвиток фінансових та похідних ринків, свідчить про зміну форм економічної діяльності та зростання цінності обміну знаннями та очікуваннями.

Сучасні «компанії знань», які базуються на інтелектуальному капіталі і не мають фізичних активів, стають рушіями інноваційного розвитку, особливо в країнах із розвинутою освітньою та науковою інфраструктурою.

Пріоритет інтелектуальної праці над фізичною визначає нові критерії економічного лідерства. Значення «працівників знань» як носіїв інновацій ідей є визначальним для розвитку.

Людський капітал, що включає знання, креативність, підприємницькі здібності та освіту, є центральною категорією інформаційної економіки. Інвестиції в освіту, науку і перепідготовку персоналу є критично важливими для довгострокового економічного зростання.

Підприємницькі здібності виступають ключовим компонентом інтелектуального капіталу, що забезпечує ефективне використання знань для створення інноваційної продукції. Оцінка людського капіталу повинна враховувати рівень підприємницької активності як показник інноваційного потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Вахрієнко В. І. Інтелектуальний капітал як чинник підвищення конкурентоспроможності підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 49. С. 45–52. DOI: <https://doi.org/10.33271/ev/49.045> (дата звернення: 01.05.2025).
2. Гавриленко І. В. Оцінка інтелектуального капіталу підприємств в Україні: методологічні засади. *Економічний вісник університету*. 2019. Вип. 5. С. 83–90. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2019-5-83> (дата звернення: 10.06.2025).
3. Кушнір О. М. Державна підтримка інноваційної діяльності як фактор розвитку підприємництва. *Економічний вісник Львівщини*. 2017. № 2 (58). С. 12–18. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2017-2-12> (дата звернення: 04.05.2025).
4. Петренко С. І. Роль людського капіталу в розвитку інформаційної економіки України. *Економіка і суспільство*. 2021. № 23. С. 99–107. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-23-99>
5. Репіна І. М. Розвиток підприємництва в Україні за індикаторами рейтингу Світового банку "Doing Business". *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2015. № 2. С. 106–113. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2015-2-106> (дата звернення: 01.05.2025).
6. Самуельсон П. Економіка: Підручник. Львів : Світ, 1993. 495 с.
7. Черничко Т. В., Грицько В. В., Мигович А. О. Сучасні тенденції, роль та перспективи розвитку підприємств малого бізнесу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Економіка. Острог: Вид-во НаУОА. 2022. № 27(55). С. 29–34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-27-29> (дата звернення: 1.06.2025).
8. Шеремета А. В. Інноваційна політика та розвиток підприємництва в Україні: теоретичні підходи. *Економіка та держава*. 2020. № 4. С. 37–43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-4-37> (дата звернення: 14.06.2025).
9. World Intellectual Property Organization (2024). *Global Innovation Index 2024: The geography of innovation investment*. Geneva: WIPO. URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/ (дата звернення: 01.06.2025)
10. Global Entrepreneurship Monitor (2023). *Global Report 2022/23*. GEM Consortium. URL: <https://www.gemconsortium.org/report> (дата звернення: 01.06.2025)

References:

1. Vakhrienko V. I. (2018) Intelktualnyi kapital yak chynnyk pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstv [Intellectual capital as a factor of increasing enterprise competitiveness]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti – Bulletin of Transport and Industry Economics*, vol. 49, pp. 45–52. DOI: <https://doi.org/10.33271/ev/49.045> (accessed May 1, 2025).
2. Havrylenko I. V. (2019) Otsinka intelektualnoho kapitalu pidpriemstv v Ukraini: metodolohichni zasady [Assessment of intellectual capital of enterprises in Ukraine: methodological foundations]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu – Economic Bulletin of the University*, issue 5, pp. 83–90. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2019-5-83> (accessed June 10, 2025).
3. Kushnir O. M. (2017) Derzhavna pidtrymka innovatsiinoi diialnosti yak faktor rozvytku pidpriemnytstva [State support for innovation as a factor in entrepreneurship development]. *Ekonomichnyi visnyk Lvivshchyny – Economic Bulletin of Lviv Region*, vol. 2(58), pp. 12–18. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2017-2-12> (accessed May 4, 2025).
4. Petrenko S. I. (2021) Rol liudskoho kapitalu v rozvytku informatsiinoi ekonomiky Ukrainy [The role of human capital in the development of the information economy of Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, vol. 23, pp. 99–107. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-23-99>
5. Repina I. M. (2015) Rozvytok pidpriemnytstva v Ukraini za indykatoramy reitynu svitovoho banku "Doing Business" [Entrepreneurship development in Ukraine according to World Bank Doing Business ranking indicators]. *Problemy i perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva – Problems and Prospects for Entrepreneurship Development*, vol. 2, pp. 106–113. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2015-2-106> (accessed May 1, 2025).
6. Samuelson P. (1993) *Ekonomika: Pidruchnyk* [Economics: Textbook]. Lviv: Svit, 495 p. (in Ukrainian)
7. Chernychko T. V., Hrytsko V. V., Myhovych A. O. (2022) Suchasni tendentsii, rol ta perspektyvy rozvytku pidpriemstv maloho biznesu [Current trends, role and prospects for the development of small business enterprises]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"*.

- Seriia: Ekonomika – Scientific Notes of the National University “Ostroh Academy”. Series: Economics*, vol. 27(55), pp. 29–34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-27-29> (accessed June 1, 2025).
8. Sheremeta A. V. (2020) Innovatsiina polityka ta rozvytok pidpriemnytstva v Ukraini: teoretychni pidkhody [Innovation policy and development of entrepreneurship in Ukraine: theoretical approaches]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and State*, vol. 4, pp. 37–43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-4-37> (accessed June 14, 2025).
 9. World Intellectual Property Organization (2024). *Global Innovation Index 2024: The geography of innovation investment*. Geneva: WIPO. Available at: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/ (accessed June 1, 2025).
 10. Global Entrepreneurship Monitor (2023). *Global Report 2022/23*. GEM Consortium. Available at: <https://www.gemconsortium.org/report> (accessed June 1, 2025).